

ISABELLE LAURENT

NA ŽIVOT
A NA SMRT

2. Karel a Šimon

O dvacet let dříve, květen 1941

Dva asi desetiletí chlapci seděli na bobku u studny a skláněli se nad květinou *euphorbia milii*, nazývanou také Kristova koruna, která v ten jarní den překrásně kvetla. Kluci se snažili ulomit jeden z jejích trnů a nezranit se při tom.

Nemohli tušit, že lidové pojmenování této rostliny je „Kristova koruna“. Nemohli ani vědět, že toto jméno si zasloužila nejen pro své dlouhé ostré trny, ale také pro drobné rudé kvítky, které připomínají kapky krve. A dozajista neměli ani ponětí, že trnová koruna, kterou před téměř dvěma tisíci lety vložili na hlavu Ježíše, byla zhotovena právě z této pichlavé rostliny. Zcela zabrání do hry nemohli tušit, že právě jeden druhému vkládají na hlavu tuto tajemnou korunu.

„Na život a na smrt!“

Oba kamarádi se trnem píchli do ukazováčku a pak si mačkali prst, aby z něj vytlačili kapičku krve. Jakmile se objevila drahocenná perla krve, upřeně se na sebe podívali a zvolali:

„Na život a na smrt!“

Poté, v jeden slavnostní okamžik, spojili své ukazováčky. S vážnými pohledy a pevným hlasem chlapci potřetí zopakovali slova, která měla zpečetit nerozlučné přátelství.

„Na život a na smrt!“

„Šimone, Karle! Ke stolu!“

Ženský hlas rázem přerušil jejich slavnostní obřad. Kluci si uvědomili, že už jim hlady kručí v břiše. V odpověď na pozvání k jídlu se vyřítili ze své skrýše.

V době okupace nebylo snadné se nasytit. Zelná polévka se slaninou stále více voněla zelím a stále méně slaninou. Šimon ani Karel však hladem nijak zvlášť netrpěli, a to díky štědrosti dospělých, kteří si raději sami utrhli od úst, jen aby kluci měli dost.

Oba chlapci, aniž by to věděli, byli součástí protinacistického odboje. Purimontská farma se nacházela asi tři kilometry vzdušnou čarou od Giriviller, malé lotrinské vesničky, obklopené hustým, tmavým lesem. Farma byla ukryta hluboko v lese, a jelikož vypadala spíše jako ruina, nebyla ani zanesena na mapách. Věděli o ní pouze obyvatelé vesnice, kteří zde žili již po dlouhé generace.

Usedlost vlastnila rodina d'Artoisových. Za normálních časů žili ve vesnici. Tváří v tvář politické situaci ve Francii se však Jan d'Artois nechal slyšet, že nikdy nebude žít na území okupovaném nepřítelem. Proto vzal syna Karla, svou ženu Pavlínu, zvířata a vše, co jen z nábytku a majetku mohl uvést na několika vozech, a odebral se na svobodné území.

Tedy alespoň oficiálně.

Ve skutečnosti se rodina skrývala na Purimontské farmě, jež představovala důležité místo odboje. Spolu

s nimi tam pobývali tři členové židovské rodiny Loebových, David, Edita a Šimon, kteří čekali, až budou moci utéct do Anglie. David a Jan byli přibližně stejného věku. Společně pracovali na farmě, zatímco jejich ženy se staraly o zahradu sestávající z porůznu roztroušených záhonů, neboť velká obdělávaná plocha by je mohla prozradit. Tímto způsobem, nezávislí na okolí, žili na farmě. Jelikož lidé z Giriviller trpěli rabováním Němců, tajně jim posílali maso, a to prostřednictvím svých dětí, Karla a Šimona. A tak týden co týden oba chlapci vyráželi do noci, vaky s jídlem na zádech. Šli spolu až k silnici vedoucí do Breuil. Tam se rozdělili. Jeden přicházel do vesnice ze západu, druhý z východu. Hned u prvních domů na ně čekal Jiří, aby od nich převzal vzácné zásoby.

Onoho večera měli lidem ve vesnici přichystat svátek. Pavlína s Editou již několik měsíců udily vynikající šunku. Karel a Šimon se chystali na svou důležitou misi.

Aniž by si to přiznali, jejich úkol v nich vzbuzoval strach. Aby si dodali odvahy, vymysleli si rytířský příběh, v němž měli zachránit lidstvo, přesněji řečeno královskou dynastií z Giriviller. Nepřítel si z obyvatel vesnice udělal rukojmí. Bylo tedy třeba se postarat, aby nezemřeli hladem, a s odvahou hodnou hrdinů jim dopravit potraviny nezbytné k přežití.

Karel a Šimon spávali v mezípatře, v malé místnosti naplněné senem, která byla nad hlavní místností, sloužící jako kuchyň. V noci je pravidelně budily neznámé hlasy vyprávějící o strašných věcech, které se děly v okolním světě: o Židech, kteří jsou po stovkách a za hrozných podmínek odváženi neznámo kam; o li-

dech, kteří byli zastřeleni jen proto, že u sebe ukrývali jiné lidi; o mučení, jehož účelem bylo získat informace o nacistickém odboji... Hlasy se vzrušeně ozývaly až do ranního rozbřesku, kdy mlha zahalila les svým mléčným pláštěm. Tou dobou děti konečně usínaly, noříce se do děsivých snů, v nichž cestou do vesnice upadaly do zajetí.

***

„Co kdybychom počkali pod tímhle převisem, dokud nepřestane pršet?“

Šimon se zastavil. Karel ho však chytil za ruku.

„Ne, to nejde! Čekají nás. Sám dobře víš, že se nesmíme zastavit. Tak zněl rozkaz!“

Šimon odporoval.

„Mně je ale zima. Leje čím dál víc a...“

„Co to říkáš?“

Karel zvýšil hlas víc, než by chtěl, protože i jeho svíral strach. Nemohl to však vzdát, zvláště ne po tom, co mu řekl jeho otec. Museli jít dál, na nic nemyslet, nezastavovat se, aby o to rychleji mohli být zpátky. Šimon se nepřestával třást.

„Nechci jít dál...“

„A ty si myslíš, že mně se chce...? Nemáme ale na výběr. Vzpomeň si přece na dnešní ráno!“

Šimon popotáhl. Dnes ráno, aby si dodali odvahy, se pasovali na rytíře, kteří mají zachránit svět. Oblékli si vítězné brnění, které svému nositeli zaručuje horlivost, udatnost a odvalu. Noční déšť však jejich zbroj pomalu rozpouštěl a probouzel v nich strach. Hlasy

nočních ptáků proměňovaly hrdiny v malé chlapce, kteří by se nejraději skryli mamince v náručí. Šimon polkl slzy. Také Karel při vzpomínce na otce potlačil pláč. Copak mu nedal ten nejkrásnější důkaz důvěry, když mu na rozloučenou zašeptal do ucha: „Jsem ten nejpyšnější ze všech otců. Nikdy na tvou odvahu nezapomenu!“ Karel se nemohl otočit a jít zpátky. Alespoň ne dnes. Ve vesnici se spoléhali na jejich zásoby, kvůli válce totiž trpěli hladem.

Karel si sundal kabátek a podal ho Šimonovi.

„Tu máš, vyměníme si je. Tenhle je nepromokavý, jsem úplně suchý. Takhle ti bude teplo a budeš moci jít dál.“

Šimon si sundal svůj bavlněný plášť, na němž byly ještě patrné stopy po žluté židovské hvězdě, a oblékl si kabátek svého kamaráda. Jak byl krásně suchý! Zaplavila ho vlna tepla, která zároveň oživila jeho odvahu. Pevně sevřel svůj vak s jídlem. Oba se mlčky opět vydali na cestu. Ve chvíli, kdy se měli rozloučit, položil Karel Šimonovi ruku na rameno:

„Na život a na smrt!“

Jemně ho plácl po zádech a odběhl, ani se neohlédl.

***

Šimon už nemohl váhat. Dal se též do běhu.

Nevnímal stíny, jež ho pronásledovaly, ani ubíhající krajinu, ani listnaté větve, které praskaly a šlehaly jej do obličeje. Nic neviděl ani neslyšel. Jen běžet dál a dál, vystačit s dechem a doběhnout až do Pas-le-Bœuf, na smluvené místo setkání, a tam uvidět obrys postavy,

kteřá mu přichází naproti. Šimon nemyslel na nic jiného než na zpáteční cestu. Až bude zbaven svého břemene, přímo poletí. A pak přijetí na farmě, úleva, objímání, velký hrnek horkého mléka s medem a ta největší odměna – lokše, nadýchaná palačinka, která dělá v bříšku tak dobře. Šimon čerpal posilu z tohoto očekávaného shledání, jehož krása by snad zvítězila nad každou úzkostí. Rodiče by byli rádi šli místo chlapců, ale cesta byla mnohem nebezpečnější pro dospělého člověka, který je nápadnější.

Náhle se Šimonovi noc zdála o něco jasnější. Zdvihl hlavu. Mraky se rozestoupily, ukázal se měsíc. Hrál si s ním na schovávanou. Déšť jim vytvářel jakousi ochrannou clonu. Teď, když měl Šimon dobrý kabát, bylo mu líto nahého měsíce. Zvolnil krok. Konečně ho zahlédl.

Jiří měl jen dvanáct nebo třináct let, ale pro něj to byl skoro dospělák.

„Jdeš pozdě!“

Šimon si vzpomněl na minuty, které ztratil váháním. Jiří rychlými a přesnými pohyby přemístil obsah Šimonova vaku do svého. Pak mu pověděl:

„Řekni jim tam, aby si dali veliký pozor. Každý den přichází nová vlna drancování, pořád horší a horší. Zabrali nádraží v Lunéville, do vlaků strčili všechny Židy z oblasti. Bude lepší, když se tu příští týden neukážete. Ani dnes to nebylo moc rozumné. Tak běž, utíkej. A díky... Počkej ještě!“

Chvíli hrabal ve své brašně a pak mu podal kus perníku. Šimon ho strčil do kapsy a vydal se na zpáteční cestu.

Novina, kterou se dozvěděl, ho úplně zmrazila. Poté si ale uvědomil, že tím pádem budou mít jeden týden

volno, a to ho utěšilo. Letmo se dotkl obsahu své kapsy, o který se bude moci rozdělit. Vynikající perník paní Jany, to není pokaždé!

Ještě se musí dostat k Argentskému mostu, který leží níže po proudu na úpatí vyhaslého vulkánu Essey, jehož temná masa mu v noci sloužila jako orientační bod. Právě tam se měli opět setkat, aby pak společně dorazili na Purimontskou farmu. Z bezpečnostních důvodů nechodili zpátky stejnou cestou. Šimon se vracel vždycky o trochu dřív, neboť Karlova trasa byla delší.

Jak tak běžel, poháněný touhou být už doma, ne všiml si auta se zhasnutými světly, zaparkovaného u cesty. Jako vždy, když doběhl k mostu, sestoupil až k řece a schoval se pod kamenným mostním obloukem. Schouli se ke zdi a doufal, že Karel dorazí co nejdříve...

***

„Naposledy se tě ptám, jak se jmenuješ?“

„Karel. Karel d'Artois. Šel jsem se svou rodinou navštívit tetu do svobodné zóny, ale cestou jsem se ztratil. Byla noc a já jsem sešel z hlavní cesty, protože jsem dostal průjem. Byl jsem tam moc dlouho, oni mezitím odešli a já se ztratil...“

Muž chodil okolo židle, na které chlapec seděl, aby mu tím nahnal strach. Karel však opakoval slovo za slovem jako automat to, co ho doma naučili pro případ, že bude zajat.

„A tomuhle mám jako věřit? Jak a kde jsi mezitím žil?“

„V lese.“

„Co to ten kluk říká za hlouposti! Vždyť jeho oblečení není vůbec špinavé.“

Chytil Karla za kabát, a vtom si všiml dírek od jehly, které tam zůstaly po odpárané židovské hvězdě. To byl jasný důkaz.

„A tohle je co? Je sice odpáraná, ale stopy po ní zůstaly. Ty jeden malej, špinavej Žide,“ procedil mezi zuby a vrazil chlapci ránu, až sletěl ze židle.

Kabát! Karel na něj dočista zapomněl. Tentokrát je ztracen. Mohl sice říct pravdu, jenomže tím by odsoudil nejen Židy, které jeho rodina skrývala, ale také otce a matku. Neměl pražádnou naději, že se z toho dostane.

Schouli se do klubíčka a tiše plakal. Onen muž to pochopil jako přiznání a nařídil, aby byl odvezen do Lunéville. Vlaku se Židy odjíždí nazítří ráno.

Karel se celou cestu snažil přijít na to, co se vlastně stalo. Kde je Šimon? Pokud by ho policie taky chytila, byl by přece s ním tady v autě. Opozdil se snad? Slyšel vůbec, co se stalo? Stihl se vrátit? To byl ostatně důvod, proč Karel tolik křičel, když se ho tito muži zmocnili – aby to Šimon slyšel a měl čas se schovat. A pak aby rychle varoval všechny v domě. Myslel i na bolest rodičů a na otcova slova. Ta slova, díky nimž vydržel výslech. Táta na něj mohl být hrdý od začátku až do konce, nikdy by ho nezradil. Stačilo, aby si Karel připomněl způsob a tón, jakým táta ona slova pronesl, a hned pocítil novou odvahu. Nezakolísal. Ani když pochopil, že ho pokládají za Žida.

Muž v černém koženém kabátu ho strčil do místnosti, kde už se tísnili další lidé. Ještě než zavřel dveře, Karel zaslechl, jak říká svému kolegovi:

„Vidíš, mně se hned nezdálo, co se nám snažil namluvit.“

„Ani mně ne,“ odvětil druhý. „Ale strach rozvazuje jazyk...“

Víc už toho Karel neslyšel. Udělalo se mu nevolno. Jeho dětská duše utřžila hlubokou ránu.

***

Za úsvitu našli Šimonovi rodiče svého syna, jak leží pod Argentským mostem. Nikdy se přesně nedozvěděli, co se stalo. Šimon přestal mluvit.

Pes, který s nimi žil na farmě, přinesl druhého dne ráno Karlův kabát, celý potrháný. Teprve později se od povstalců dozvěděli, že Karla chytili. Nikdy se však o tom dramatu nedozvěděli žádné podrobnosti.

***

Červenec 1941

Žhoucí slunce spalovalo krajinu. Zem na polích byla žarem rozpukaná, třicentimetrové trhliny měnily pastviny na vyprahlý lán. Všude bylo sucho. Pod Argentským mostem tekla jen tenká stružka vody. I Šimonovi vyschly slzy, všechny je vyplakal. Zpěv cvrčků plnil vzduch neustálými výčitkami. Cvrk, cvrk, cvrk... Šimon přijímal své zatracení jako osud. Karel byl neustále v jeho myšlenkách. Žil s ním, chodil s ním, spal

vedle něj. Jako kdyby se Šimon odmítal smířit s tím, co se onoho dne ve zlomku vteřiny stalo. Každý den chodil pod most a čekal tam na Karla. Zůstával tam až do soumraku, kdy si pro něj přicházel otec.

Zpočátku se mu v tom rodiče snažili zabránit, protože všude slídili Němci. Bylo to však marné, Šimonovi se vždy podařilo utéct. S jeho zamlklostí si nevěděli rady, a tak ho nechávali, aby se ráno vytratil. Matka mu dokonce vždycky podstrčila do kapsy nějaké to jídlo a večer ho otec přišel vyzvednout. Nacházel ho vždy na stejném místě, pod Argentským mostem, schouleného, s nepřítomným pohledem, jako bez života. Pan Loeb ho pak dovedl až na farmu, svíraje ho v náručí jako poklad, který jim znovu a znovu uniká. Myslel jen na to, jak by odtud co nejrychleji odjeli, než se jejich syn dočista zblázní.

Jednoho večera, když se zase spolu takto vraceli na farmu, spatřil David zdálky svou ženu, jak jim jde naproti, a rozbušilo se mu srdce.

„Honem, dojde k tomu dnes v noci, vše je nachystáno, odjíždíme...“

David obrátil svou tvář k nebi, zavřel oči, zhluboka se nadechl a tiše pronesl modlitbu díkůvzdání. Šimon pootevřel oči. Otec ho stiskl ještě pevněji a pronesl slova, která si přál vyslovit už tak dlouho:

„Odjíždíme do Anglie, synku. Tvá noční můra skončí.“

Chlapec sebou po těch slovech škubl a vytrhl se z otcovy náruče. Otec ho však rázným, a přece něžným pohybem přitáhl zpět a pevně ho sevřel.

„Synku, nemá to cenu, on se stejně nevrátí...“

Otcovy oči zaplavily slzy, když viděl Šimonovu beznaděj, jak nic neříká, jen sténá a natahuje ruce směrem

k Argentskému mostu, k té vesnici, kam spolu vyrazili za tehdy temné noci. Tu však jiné dvě silné paže sevřely útlé ruce dítěte a přinutily chlapce, aby se podíval na toho, kdo k němu mluví. David pustil Šimona, až když viděl, že mu chce něco říct Jan.

„Šimone, poslyš!“

Jeho hlas zněl vážně, pronikavě. Od té události se Jan d'Artois na farmě zdržoval jen zřídkakdy. Neodpustil si, že děti vystavil takovému nebezpečí, které jeho syna pravděpodobně stálo život. Více než předtím se angažoval v protinacistickém odboji a organizoval mimořádné odvetné akce. To právě díky němu se mohli Loebovi konečně dostat do svobodné zóny.

Přinutil Šimona, aby se mu podíval do očí. Dítě, které se chvělo po celém těle, poprvé od té doby uposlechlo.

„Šimone, musíš dnes večer odjet s rodiči. Dokud je válka, Karel se nevrátí. Odvezli ho daleko a zavřeli. Ale jakmile válka skončí, vrátí se. Pak ti dám vědět a budeš se moci vrátit i ty. Musíš mi věřit a poslechnout mě. Ať už se té noci stalo cokoli... Slyšíš mě, Šimone? Ať už jsi viděl či slyšel cokoli, nemůžeš za to. Nemůžeš vůbec za nic. To velcí vedou války, to dospělí se jednou budou zodpovídat ze všeho, co udělali. A ponesou za to strašné následky. Ty jsi v tom však zcela nevinně. Nikdy jsme vás tam neměli posílat. Všechno je to moje chyba.“

Pevně chlapce objal a pohnutým hlasem řekl:

„Odpusť mi, Šimone, odpusť mi, Karle. Kéž vás Bůh zachová při životě!“

***

Šimon pozoroval hvězdné nebe. Loď tiše plula nocí. Byli na moři, někde mezi Francií a Anglií. Seděl na zemi, schoulen mezi kolena své matky, a naslouchal rozhovorům spolucestujících. Byly to převážně židovské rodiny, kromě nich jen několik odbojářů, kteří se chtěli dát do služeb britské armády. Loď byla naložena na maximum. Kymácela se, ale Šimon se nebál. Popravdě řečeno se nebál ničeho. Strach mu totiž už všechno vzal, už neměl co ztratit. I kdyby se loď potápěla, on by nehnul ani brvou.

Vedle něj spolu tiše hovořili dva muži. Šimon je poslouchal.

„Už se nevrátí.“

„Přece je nemohou všechny zabít!“

„Četl jsem, co o nás napsal. Už dlouho sleduji jeho projevy. Nenávidí nás, jako nikdo předtím ještě nenáviděl žádný národ. Přisahal, že nás vymaže z povrchu země. Nás všechny! Nikdo to ale nebere vážně. Lidé netuší, že Židy čeká ten nejhorší masakr v dějinách.“

„Kam ale všechny ty vlaky jezdí?“

„Do koncentračních táborů, do Německa. A slyšel jsem, že taky do Polska. Tyhle tábory plánoval už dlouho. Odtamtud se nikdo nevrátí, jsou to vyhlazovací tábory. Nikdo o tom nemluví, a ti, kdo o tom něco vědí, raději mlčí.“

„Doufám, že hodně lidí bude moci utéct jako my,“ zašeptal druhý muž, zcela otřesený.

První muž však řekl:

„Někteří snad ano. Každý den odjíždějí další vlaky nacpané muži, ženami i dětmi, všichni ve vagonech pro dobytek.“

„Přece ale nezabijí i děti?“

„Z židovského dítěte jednou vyroste židovský muž či žena. Žid vždycky bude Židem. Když je nezabije dnes, stane se to v budoucnu, protože Židé zůstanou Židy. A on rozhodl, že na zemi nezůstane jediný Žid!“

Šimon ten rozhovor poslouchal se staženým hrdlem. Co slovo, to další rána. Nic z toho netušil. Jak ho jen mohlo napadnout, že slovo, které řekl téměř bezmyšlenkovitě, jen proto, aby unikl strachu, mohlo mít tak nedozírné následky? Ve dnech, které následovaly po oné události, přesvědčoval sám sebe, že Karel půjde a řekne, že není Žid, a oni ho okamžitě propustí. Dny však mýjely, a Karel se nevracel.

Říkalo se, že nastoupil do vlaku. Šimon si pamatoval na rady, které jim doma vštěpovali. I Karel si na ně jistě vzpomněl a řekl, že se ztratil, když jeho rodina prchala. A tak ho odvezli do sirotčince, aby tam počkal, než najdou jeho rodiče. Nyní však Šimonovi konečně došlo, jaký měl ten vlak účel a cíl. A v témže okamžiku si uvědomil, že svého kamaráda již nikdy neuvidí. A došlo mu také, že toho, s kým si přísahal „na život a na smrt“, odsoudil k smrti.

Šimon se zlehka dotkl svého teplého kabátku. Když tehdy kabátek přinesl pes, Karlova maminka ho vyprala a zašila. Při odjezdu jej přehodila Šimonovi přes ramena. Žádný jiný neměl. Edita se na Šimona podívala pohledem, kterému mohla porozumět jen dvě mateřská srdce. Nebránil se. Chytil kabát, jako by to byl záchranný pás. Poslední dárek od kamaráda, který nevěděl, že právě toto altruistické gesto jej přivede do záhuby. Hvězda,

třebaže odpáraná, hlásala jeho odsouzení. Šimon se pozorně zahleděl na rukávy pláště, pak na jeho přední stranu se šesti knoflíky. Zatímco si kabát prohlížel, uzrál v něm plán. Šílený plán, takový, který může vzejít jen z lidského poblouznění, z toho, co se stalo, a z toho, co právě slyšel.

Jak jeho myšlenka nabývala jasnějších obrysů, zmocňovalo se ho vzrušení. Rozčilením se mu rozbušilo srdce. Jelikož si vyměnili kabáty, a tím přijali totožnost jeden druhého, a jelikož Židé měli zmizet z povrchu země a Karel zemřel místo něj, on musí žít místo Karla. Jan d'Artois se modlil, aby oba žili, ale jeho syn zemřel. A tak Šimon bude žít za oba.

Někde na druhém konci lodi zaplakalo dítě. Matka si ho okamžitě přiložila k prsu, ale ten křik Šimona jen utvrdil v jeho myšlenkách. Cítil, že se znovu rodí jako Karel. Konečky prstů se dotkl kabátu a zašeptal:

„To byl Šimon Žid, kdo odjel tím vlakem. Já jsem Karel, nejsem Žid, jsem Karel.“

Matka slyšela, jak si Šimon něco šeptá. Naklonila se k němu.

„Něco jsi říkal, Šimone?“

„Ano, mami. Ale já nejsem Šimon, nejsem Žid...“

Matka, která rovněž vyslechla rozhovor těch dvou mužů, si Šimona přitiskla k sobě. Pohládila ho po hlavě a s bolestí v hlase řekla:

„Už je to za námi, Šimone, ten zlý sen je pryč. Začneme nový život, slibuji.“

***